

**INFORMACJA
O STANIE LASÓW
ORAZ
O REALIZACJI „KRAJOWEGO
PROGRAMU ZWIĘKSZANIA
LESISTOŚCI” W 2017 R.**

WARSZAWA, lipiec 2020 r.

Opracowane przez Departament Leśnictwa i Łowiectwa w Ministerstwie Środowiska

Spis treści:

I. REALIZACJA PODSTAWOWYCH CELÓW POLITYKI LEŚNEJ PAŃSTWA	3
II. INFORMACJA O REALIZACJI „KRAJOWEGO PROGRAMU ZWIĘKSZANIA LESISTOŚCI” W 2017 R.....	5
III. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW LEŚNYCH.....	8
Wielkoobszarowa inwentaryzacja stanu lasów	8
Powierzchnia lasów w Polsce.....	9
Własnościowa struktura drzewostanów	10
Gatunkowa struktura drzewostanów	10
Wiekowa struktura drzewostanów	11
Zasoby drzewne.....	12
IV. STAN ZDROWOTNY I SANITARNY LASÓW	13
Zagrożenia lasów powodowane przez szkodniki pierwotne	14
Zagrożenia lasów powodowane przez szkodniki wtórne	15
Zagrożenia lasów powodowane przez grzybowe choroby infekcyjne	16
Zagrożenia lasów powodowane przez zwierzynę	17
V. POŻARY LASÓW	17
VI. OCHRONNE FUNKCJE LASU	18
VII. SIEĆ OBSZARÓW NATURA 2000	19
VIII. LASY W PARKACH NARODOWYCH.....	20
IX. GOSPODARKA LEŚNA W LASACH NIESTANOWIĄCYCH WŁASNOŚCI SKARBU PAŃSTWA	22
Ogólne dane o stanie lasów prywatnych	22
Nadzór nad gospodarką leśną w lasach prywatnych	24
X. HURAGAN STULECIA	24
XI. PUSZCZA BIAŁOWIESKA	25
XII. ZAGOSPODAROWANIE LASÓW BĘDĄCYCH W ZARZĄDZIE PAŃSTWOWEGO GOSPODARSTWA LEŚNEGO LASY PAŃSTWOWE.....	28
XIII. SPRZEDAŻ DREWNA POZYSKANEGO W LASACH BĘDĄCYCH W ZARZĄDZIE PAŃSTWOWEGO GOSPODARSTWA LEŚNEGO LASY PAŃSTWOWE.....	28
XIV. LEŚNICTWO W POLITYCE MIĘDZYNARODOWEJ I UNII EUROPEJSKIEJ.....	31
XV. PODSUMOWANIE	32
XVI. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	32

Podstawa prawna – art. 52 ust. 2 ustawy
z dnia 28 września 1991 r. o lasach
(Dz. U. z 2020 poz. 6, z późn. zm.)

Informację o stanie lasów oraz realizacji „Krajowego Programu Zwiększania Lesistości” w 2017 r. opracowano na podstawie „Raportu o stanie lasów w Polsce 2017”, sporządzonego przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, zwane dalej „PGL LP”, danych Głównego Urzędu Statystycznego, zwanego dalej „GUS”, Biura Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej, zwanego dalej „BULiGL”, oraz informacji z: Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, zwanego dalej „KOWR”, Instytutu Badawczego Leśnictwa, zwanego dalej „IBL”, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, zwanej dalej „GDOŚ”, oraz Ministerstwa Środowiska. Opracowanie zawiera najważniejsze dane dotyczące stanu lasów, realizacji zalesień i leśnictwa w Polsce w 2017 r.

I. REALIZACJA PODSTAWOWYCH CELÓW POLITYKI LEŚNEJ PAŃSTWA

Wykonanie Polityki leśnej państwa, zwanej dalej „PLP”, która została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 22 kwietnia 1997 r. należy do Ministra Środowiska. Główny ciężar realizacji PLP spoczywa na PGL LP, dla którego podstawą działania jest ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2020 poz. 6, z późn. zm.), zwana dalej „ustawą o lasach”. Cele PLP dotyczą m.in. stanu i ochrony lasu, zwiększenia powierzchni lasów, leśnych kompleksów promocyjnych, zwanych dalej „LKP”. Nadrzędnym celem polityki leśnej jest wyznaczenie kompleksu działań kształtujących stosunek człowieka do lasu, zmierzających do zachowania w zmieniającej się rzeczywistości przyrodniczej i społeczno-gospodarczej warunków do trwałej, w nieograniczonej perspektywie czasowej, wielofunkcyjności lasów, ich wszechstronnej użyteczności i ochrony oraz roli w kształtowaniu środowiska przyrodniczego, zgodnie z obecnymi i przyszłymi oczekiwaniami społeczeństwa. Przyjęto, że oczekiwania społeczeństwa na znaczne rozszerzenie świadczeń leśnictwa na rzecz różnorodnych korzyści wynikających z funkcji lasów będzie spełniane w warunkach wielofunkcyjnej, trwale zrównoważonej gospodarki leśnej.

Realizacja PLP przez PGL LP wymaga znacznych nakładów finansowych, gdyż podejmowanie działań w celu poprawy stanu i ochrony lasów tak, by mogły one w lepszym stopniu i szerszym zakresie spełniać różnorodne funkcje, powoduje każdego roku wzrost kosztów gospodarki leśnej. Jednakże osiągnięte korzyści, czyli stabilne i żywotne

lasa zarządzane perspektywicznie w sposób właściwy, dostarczają licznych usług, w tym usług ekosystemowych, z których korzysta całe społeczeństwo.

Prowadzenie gospodarki leśnej wiąże się m.in. z urządzaniem, ochroną i zagospodarowaniem lasu, utrzymaniem i powiększaniem zasobów leśnych, oraz z pozyskiwaniem drewna. Zadania te są realizowane w lasach będących w zarządzie PGL LP. W lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa, pomimo możliwego wsparcia właściwych nadleśniczych Lasów Państwowych w zakresie zalesiania i gospodarki leśnej, z uwagi na ich rozdrobnienie, działania na rzecz zwiększenia zasobów leśnych ograniczają się do zalesiania gruntów rolnych i wzbogacania składów gatunkowych zakładanych upraw leśnych.

Jednym z celów PLP jest wyjście naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa na znaczne rozszerzenie świadczeń leśnictwa na rzecz różnorodnych korzyści. Jednym z nich jest promocja i ochrona różnorodności biologicznej w całym procesie zarządzania i gospodarowania lasami. W związku z powyższym na obszarach leśnych, głównie na obszarach zarządzanych przez PGL LP, utworzono szereg form ochrony przyrody tj. rezerваты przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody. W lasach ustanowiono również szereg stref dla gatunków chronionych.

Szczególne miejsce w promocji trwale zrównoważonej gospodarki leśnej i wykorzystywaniu pozaprodukcyjnych funkcji lasu zajmują LKP. Łączna powierzchnia 25 funkcjonujących w Polsce LKP wynosi 1279 tys. ha, z tego w lasach będących w zarządzie PGL LP – ponad 1200 tys. ha, co odpowiada 17% powierzchni lasów będących w zarządzie PGL LP. Celem działalności edukacyjnej na terenie LKP jest promowanie, w szczególności wśród dzieci i młodzieży, trwale zrównoważonej gospodarki leśnej oraz ochrony zasobów przyrody w lasach.

Należy wskazać, że dzięki przyjętemu w przeszłości sposobowi perspektywicznego zarządzania w oparciu m.in. o zasadę zrównoważonego rozwoju¹, polskie lasy stanowią obecnie istotną część sieci obszarów Natura 2000 w Polsce. Konsekwentnie prowadzona od lat 90-tych XX w. zrównoważona gospodarka leśna zabezpiecza zarówno bogactwo siedlisk leśnych, jak i różnorodność biologiczną w lasach. Obszary specjalnej ochrony ptaków, zwane dalej „OSO”, zajmują ponad 2 mln ha powierzchni terenów będących w zarządzie PGL LP, zaś obszary

¹ Efektem szczytu w Rio de Janeiro była Deklaracja z Rio zawierająca 21 zasad zrównoważonego rozwoju oraz Agenda 21, w której nakreślono wytyczne do działań, jakie należy podjąć dla poprawy stanu środowiska w XXI wieku.

mające znaczenie dla Wspólnoty, zwane dalej „OZW”, ponad 1,5 mln ha powierzchni lasów będących w zarządzie PGL LP.

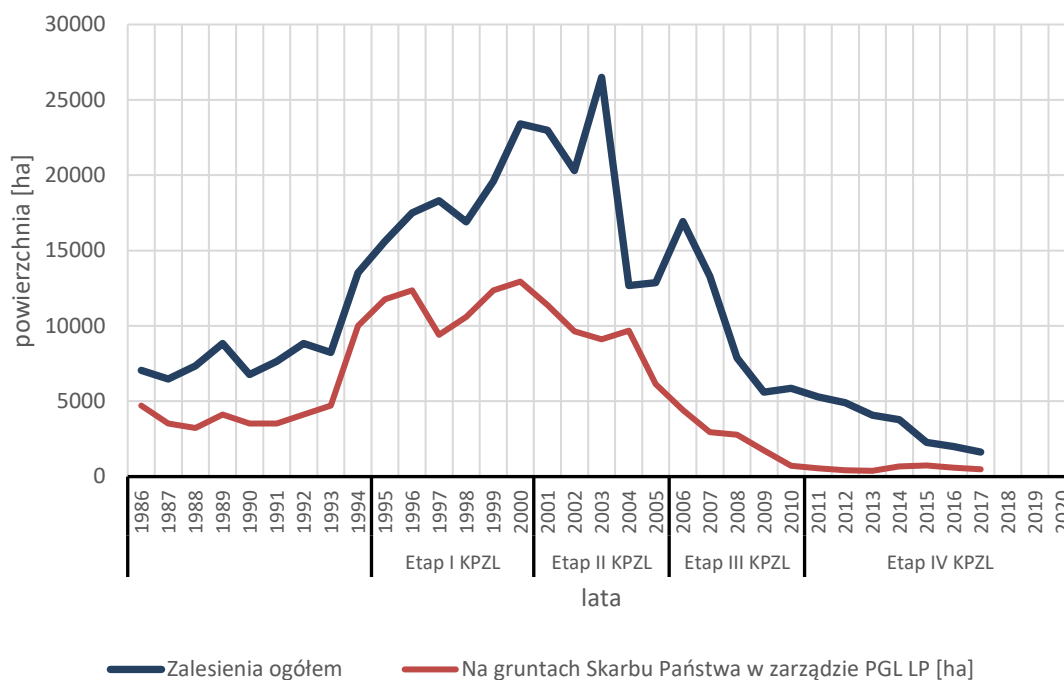
Bardzo trudnym zadaniem wynikającym z PLP jest obecnie poprawa gospodarki w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa. Problem prowadzenia gospodarki leśnej w tych lasach wynika głównie z ich rozdrobnienia powierzchniowego oraz własnościowego. Niemal wszystkie działania przewidziane w PLP są uwarunkowane zakresem dofinansowywania gospodarki w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa (ekonomiczne uwarunkowanie efektywności gospodarki leśnej, motywowanie prywatnych właścicieli leśnych do prowadzenia wspólnej gospodarki leśnej, komasacja lasów rozdrobnionych, wykup lasów od osób niezainteresowanych posiadaniem lasu). W celu poprawy efektywności gospodarki w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa w dniu 14 września 2010 r. podpisano porozumienie między Krajową Radą Izb Rolniczych, Ministrem Środowiska, Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz PGL LP w sprawie wspólnych działań na rzecz powstania zrzeszeń leśnych, pomocy już istniejącym zrzeszeniom leśnym oraz przy powołaniu Krajowego Związku Zrzeszeń Leśnych. Porozumienie miało na celu wspieranie zrzeszeń leśnych w zakresie merytorycznym, administracyjnym i organizacyjnym. W maju 2011 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym został zarejestrowany Polski Związek Zrzeszeń Leśnych, zwany dalej „PZZL”. PZZL ma szeroką formułę i jest otwarty na udział w nim różnych form wspólnej działalności właścicieli lasów prywatnych, w tym leśnych wspólnot gruntowych.

Mimo tego, że lasy zajmują powierzchnię ponad 9 mln ha i pokrywają ponad 29% powierzchni kraju, oraz pełnią stale zyskujące na znaczeniu funkcje społeczne, są zdecydowanie niedoceniane jako ważny element rozwoju gospodarczego kraju.

II. INFORMACJA O REALIZACJI „KRAJOWEGO PROGRAMU ZWIĘKSZANIA LESISTOŚCI” W 2017 R.

„Krajowy program zwiększania lesistości”, zwany dalej „KPZL”, jest opracowaniem studialnym o charakterze strategicznym. KPZL został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 23 czerwca 1995 r. Założono w nim zwiększenie lesistości Polski do poziomu 30% w 2020 r. oraz do 33% w 2050 r.

W 2017 r. według danych GUS zalesiono łącznie 1628,1 ha gruntów (spadek o ok. 20% w stosunku do 2016 r.), w tym PGL LP zalesiło ok. 486,76 ha gruntów. Zalesienia w Polsce w latach 1986–2017 zostały przedstawione na poniższej rycinie.

Ryc. 1. Zalesienia w Polsce w latach 1986–2017(GUS)

KPZL został podzielony na etapy, w których określono przewidywane wielkości zalesień. W 2011 r. na gruntach będących w zarządzie PGL LP zalesiono łącznie 709,28 ha, w tym 167,28 ha uznano jako zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. W 2012 r. odnotowano dalszy spadek powierzchni zalesień na gruntach będących w zarządzie PGL LP i zalesiono 552,63 ha, w tym 139,48 ha uznano jako zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. W 2013 r. zalesiono 555,24 ha, w tym 171,37 ha uznano jako zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. W 2014 r. zalesiono 1 283,71 ha, w tym 318,64 ha stanowiły zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. W 2015 r. zalesiono 931,75 ha, z czego 183,82 ha stanowiły zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. W 2016 r. PGL LP zalesiło 819,12 ha, w tym 175,59 ha stanowiły zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. Natomiast w 2017 r. PGL LP zalesiło 634,15 ha, w tym 147,39 ha stanowiły zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. Powierzchnia wykonanych zalesień na gruntach będących w zarządzie PGL LP w 2017 r. w układzie regionalnych dyrekcji PGL LP, zwanych dalej „RDLP”, jest przedstawiona w poniższej tabeli.

RDLP	Zalesienia ogółem w ha	w tym zalesienia powstałe w wyniku sukcesji naturalnej w ha
Białystok	23,26	2,64
Gdańsk	10,42	2,09
Katowice	20,46	0,00
Kraków	0,00	0,00
Krosno	13,97	0,04
Lublin	8,30	1,06
Łódź	24,35	2,66
Olsztyn	83,63	3,28
Piła	33,18	0,86
Poznań	10,75	0,00
Radom	1,26	0,00
Szczecin	98,05	6,02
Szczecinek	212,54	90,90
Toruń	28,50	20,06
Warszawa	18,95	11,94
Wrocław	26,20	5,14
Zielona Góra	20,33	0,70
Suma:	634,15	147,39

Tab. 1. Powierzchnia wykonanych zalesień na gruntach będących w zarządzie PGL LP w 2017 r., w układzie RDLP

Należy wskazać, że od 2005 r. Agencja Nieruchomości Rolnych (obecnie KOWR) znacząco ograniczyła przekazywanie gruntów do zalesień do PGL LP. Stworzyło to realne trudności w realizacji założeń KPZL na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa.

Ograniczenie przekazywania PGL LP gruntów rolnych do zalesienia, czego następstwem jest zmniejszenie powierzchni zalesień realizowanych na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa, wynika ze zmiany ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 396 z późn. zm.), wprowadzonej ustawą z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z realizacją ustawy budżetowej (Dz. U. z 2010 r. poz. 1578 z późn. zm.), która ograniczyła wszelkie formy nieodpłatnego rozdysponowania nieruchomości z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Według stanu na koniec 2017 r. w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa nadal pozostawało ok. 28,5 tys. ha lasów, z czego rozdysponowano w formie dzierżawy

ok. 14,0 tys. ha lasów. Pozostała powierzchnia znajduje się na działkach nierozdysponowanych, rozdrobnionych, położonych głównie na terenie Polski północno-zachodniej.

Od 2005 r. praktycznie całość zalesień na gruntach niestanowiących własności Skarbu Państwa jest realizowana przy wsparciu ze środków pochodzących z Unii Europejskiej w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004–2006, Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 przewiduje wspieranie zalesień w ramach działania „Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów”. Podstawą do wdrażania tego działania jest ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2020 r. poz. 217, z późn. zm.), na podstawie której zostało wydane rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 maja 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy w ramach działania „Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów” (Dz. U. z 2015 r. poz. 655, z późn. zm.)².

Jednostką realizującą zadania związane z przyznawaniem pomocy finansowej na działanie „Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów”, ze środków Unii Europejskiej, jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, a PGL LP sporządza, na wniosek właściciela gruntu przeznaczonego do zalesienia, plan zalesienia i potwierdza wykonanie tego zalesienia. Koszty sporządzania ww. planów zalesienia są pokrywane z dotacji celowych budżetu państwa na zadania zlecone przez administrację rządową. W 2017 r. powierzchnia zalesionych gruntów niestanowiących własności Skarbu Państwa wyniosła ok 1,1 tys. ha.

III. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW LEŚNYCH

Wielkoobszarowa inwentaryzacja stanu lasów

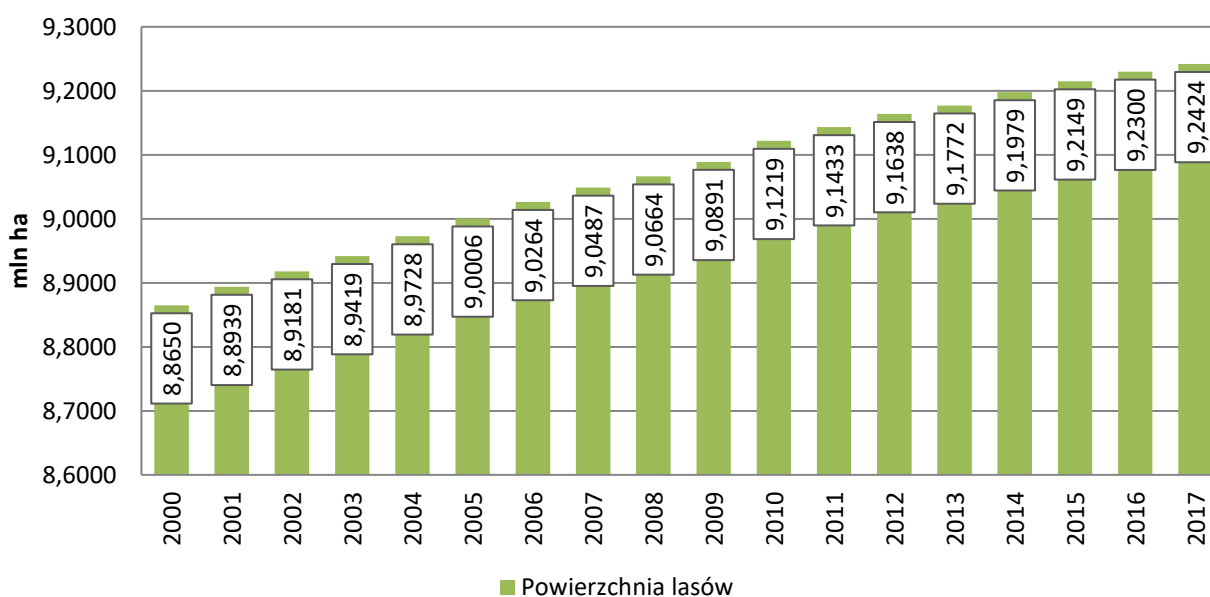
Wielkoobszarowa Inwentaryzacja Stanu Lasu, zwana dalej „WISL”, prowadzona od 2005 r. (w 2015 r. rozpoczęty został jej trzeci pięcioletni cykl), jest wykonywana przez BULiGL według założeń zawartych w Instrukcji wykonywania WISL zatwierdzonej przez Ministra Środowiska. Potrzeba sporządzania okresowych WISL wynika z art. 13a ust. 1

² Uchylony Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na zalesianie i tworzenie terenów zalesionych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2019 r. poz. 585, z późn. zm.).

pkt 2 ustawy o lasach. Jest to zadanie wykonywane ze środków budżetowych i zlecane przez administrację rządową.

Powierzchnia lasów w Polsce

Na koniec 2017 r. powierzchnia lasów w Polsce wynosiła ok. 9,242 mln ha (wg GUS – stan w dniu 31.12.2017 r.), co odpowiada lesistości 29,6%. Z tego wynika, że na jednego mieszkańca Polski przypada średnio ok. 0,24 ha lasu. Powierzchnia lasów Polski, łącznie z gruntami związanymi z gospodarką leśną, wynosiła 9447 tys. ha. Powierzchnia ta jest wykorzystywana do wyliczenia lesistości kraju w standardach międzynarodowych, stąd w publikacjach międzynarodowych lesistość Polski jest wskazywana na poziomie 30,9% i jest niższa o 1,9% od lesistości średniej dla Europy, która wynosi 32,8% (a z uwzględnieniem wszystkich lasów Federacji Rosyjskiej wynosi 44,7%). Powierzchnię lasów w Polsce w latach 2000–2017 przedstawia poniższa rycina.

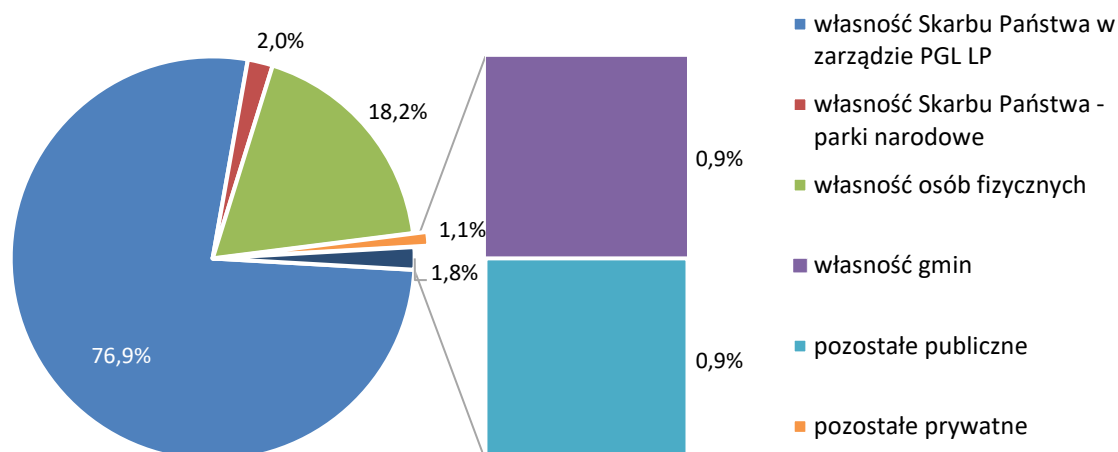
Ryc. 2. Powierzchnia lasów w Polsce w latach 2000–2017 (GUS)

W 2017 r. powierzchnia lasów w Polsce zwiększyła się o ok. 12 tys. ha, co jest efektem zalesień oraz zmian dokonanych w ewidencji gruntów i budynków, wynikających głównie z przeklasyfikowania na lasy powierzchni gruntów zalesionych w latach wcześniejszych.

Wzrost powierzchni lasów następuje również w wyniku przeklasyfikowania na lasy innych gruntów pokrytych roślinnością leśną – od 2001 r. w statystyce publicznej wykazywana jest powierzchnia zalesień powstałych w wyniku sukcesji naturalnej.

Własnościowa struktura drzewostanów

W strukturze własnościowej lasów w Polsce dominują lasy publiczne – 80,7%, w tym lasy będące w zarządzie PGL LP – 76,9% . Udział lasów niepublicznych w Polsce wynosi obecnie 19,3% wszystkich lasów. Procentową strukturę własnościową lasów w Polsce przedstawia rycina poniżej.

Ryc. 3. Procentowa struktura własnościowa lasów w Polsce w 2017 r. (GUS)

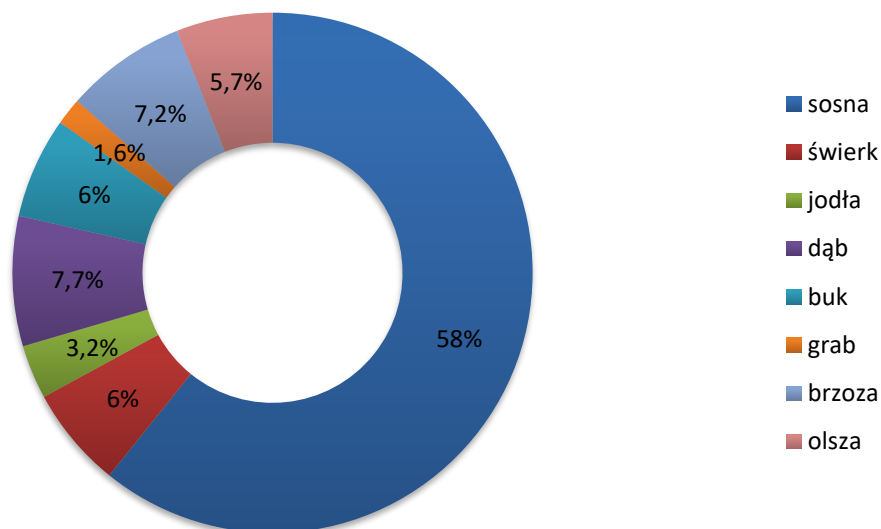
Gatunkowa struktura drzewostanów

Obecna gatunkowa struktura drzewostanów w dużej mierze odzwierciedla strukturę siedliskową lasów. Dominują gatunki iglaste, zajmujące 68,4% powierzchni lasów Polski, zaś gatunki liściaste odpowiednio 31,6% (BULiGL).

Sosna (zajmująca 58,0% powierzchni lasów wszystkich form własności, w tym 60,1% powierzchni lasów będących w zarządzie PGL LP i 54,9% w lasach prywatnych) znalazła w Polsce korzystne warunki klimatyczne oraz siedliskowe w swoim zasięgu, dzięki czemu zdołała wytworzyć wiele cennych ekotypów (np. sosna taborska lub augustowska). Do dużego udziału gatunków iglastych przyczyniło się również preferowanie, począwszy od XIX w., przez przemysł drzewny drewna iglastego, wykorzystanie rolnicze żyznych siedlisk oraz urbanizacja miejsc m.in. wzdłuż rzek, które stanowiły w przeszłości m.in. lasy łąkowe czy olsowe.

W wyniku prac związanych z przebudową drzewostanów i dostosowywaniem składu gatunkowego zakładanych upraw do warunków siedliskowych struktura gatunkowa lasów ulega

stałym przemianom. Wyraża się to wzrostem udziału drzewostanów liściastych. Strukturę gatunkową drzewostanów w Polsce ilustruje rycina poniżej.

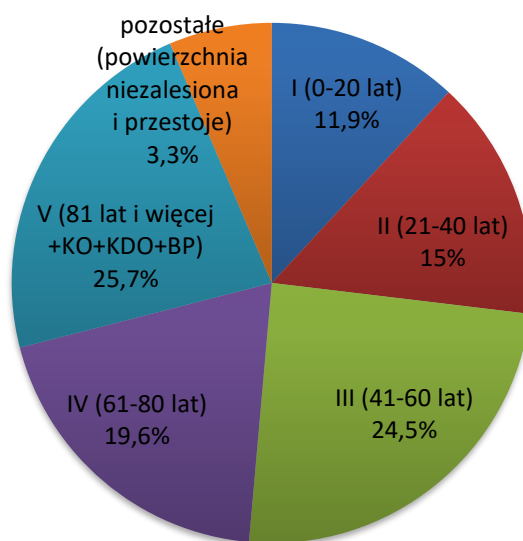
Ryc. 4. Powierzchnia lasów według gatunków panujących w drzewostanach (GUS)

Wiekowa struktura drzewostanów

W Polsce największą powierzchnię zajmują drzewostany w wieku powyżej 80 lat wraz z drzewostanami zaliczanymi do klasy odnowienia – 38,4% powierzchni. W lasach PGL LP dominują drzewostany w wieku powyżej 81 lat i więcej – 25,2%, w lasach prywatnych dominują lasy w wieku 61–80 lat. W parkach narodowych 38,8% to lasy w wieku 81 lat i więcej.

Udział powierzchni niezalesionej w lasach prywatnych wynosi 5,5%, przy 2,7% w lasach będących w zarządzie PGL LP. Znaczący udział powierzchni niezalesionej w lasach prywatnych wynika w pewnym stopniu z nieaktualnych informacji w ewidencji gruntów i budynków, nieodpowiadających rzeczywistemu pokryciu terenu.

Według danych WISL powierzchnia drzewostanów w wieku powyżej 80 lat (bez KO i KDO) zwiększyła się z ok. 0,9 mln ha w 1945 r. do ponad 2 mln ha w 2017 r. W tym samym okresie przeciętny wiek drzewostanów w lasach wszystkich form własności wzrósł z 44 do 58 lat (w lasach będących w zarządzie PGL LP – do 59 lat, a w lasach prywatnych – do 49 lat). Wiekową strukturę drzewostanów w Polsce prezentuje rycina poniżej.

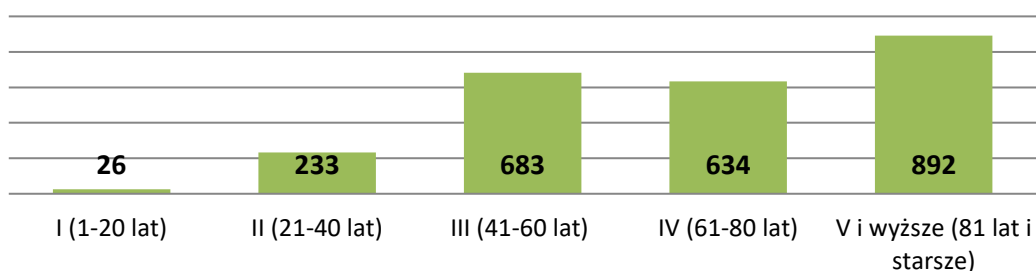

Ryc. 5. Udział procentowy drzewostanów różnych klas wieku w Polsce, w odniesieniu do powierzchni zalesionej (BULiGL, GUS)

Zasoby drzewne

Na koniec 2017 r. zasoby drzewne osiągnęły miąższość 2618 mln m³ grubizny brutto, z czego na lasy będące w zarządzie PGL LP przypada 2049 mln m³, a na lasy prywatne – ok. 444 mln m³. Ponad połowa (50,5%) zasobów drzewnych przypada na drzewostany III i IV klasy wieku. W parkach narodowych ponad połowa (51,8%) zasobów drzewnych przypada na drzewostany w wieku 81 lat i starsze.

Sukcesywny wzrost zasobów leśnych jest z jednej strony efektem zwiększania powierzchni lasów w wyniku prowadzonych od wielu lat zalesień, z drugiej zaś przestrzegania zasad trwale zrównoważonej gospodarki leśnej. Udział miąższościowy drzewostanów w Polsce w mln m³ w odniesieniu do klasy wieku drzewostanów przedstawia rycina poniżej.

Ryc. 6. Udział miąższościowy drzewostanów w Polsce w mln³ według klasy wieku drzewostanów (BULiGL)

IV. STAN ZDROWOTNY I SANITARNY LASÓW

Stan uszkodzenia lasów w Polsce jest oceniany corocznie od 1989 r. w ramach programu monitoringu lasów, będącego jednym z elementów państwowego monitoringu środowiska. Zagrożenie lasów w Polsce czynnikami biotycznymi, abiotycznymi i antropogenicznymi jest stosunkowo wysokie. Wynika to ze stałego, równoczesnego oddziaływania na środowisko leśne wielu czynników określanych jako stresowe, powodujących niekorzystne zjawiska i zmiany w stanie zdrowotnym i sanitarnym lasów. Zmiany te zależą z jednej strony od odporności lasów na te czynniki, z drugiej zaś od nasilenia ich występowania. Stałe oddziaływanie zanieczyszczeń powietrza i dotychczasowa koncentracja SO_x i NO_x , warunki pogodowo-klimatyczne, nasilenie występowania klęsk żywiołowych (huragany, gradobicia, pożary, powodzie) oraz czynników biotycznych, zwiększają podatność drzew na choroby. W odniesieniu do pozostałych krajów Europy stan zdrowotny lasów w Polsce można określić jako przeciętny.

W ramach badań wykonanych w 2017 r. na sieci powierzchni obserwacyjnych I rzędu zostały przeprowadzone obserwacje cech morfologicznych koron drzew (przede wszystkim defoliacja i odbarwienie aparatu asymilacyjnego drzew), obserwacje symptomów uszkodzeń drzew oraz pomiary pierśnic drzew. Wyniki badań przeprowadzonych na sieci powierzchni obserwacyjnych I rzędu wskazują, że stan zdrowotny lasów w Polsce w porównaniu do 2016 r. nie zmienił się w sposób istotny. Udział drzew zdrowych (defoliacja do 10%) wynosił w 2017 r. 10,0% (wzrost o 1,7 punktu procentowego), a udział drzew uszkodzonych (defoliacja powyżej 25%) wynosił w 2017 r. 20,2% (wzrost o 0,7 punktu procentowego), średnia defoliacja wszystkich gatunków razem wyniosła w 2017 r. 22,8% (wzrost o 0,1 punktu procentowego).

W 2017 r. gatunki liściaste charakteryzowały się wyższym udziałem drzew zdrowych (13,7%) oraz wyższym udziałem drzew uszkodzonych (23,3%) niż gatunki iglaste (odpowiednio 7,9% i 18,4%). Dominowały drzewa charakteryzujące się lekką defoliacją (liściaste 63,1% , iglaste 73.7%).

Na podstawie analizy danych dotyczących zabiegów ochronnych przeciwko szkodliwym owadom leśnym można stwierdzić, że w 2017 r.:

- wykonano zabiegi polegające na ograniczeniu występowania owadów powodujących szkody w leśnictwie na łącznej powierzchni ponad 99,9 tys. ha (ponad trzykrotny wzrost w porównaniu do 2016 r.),
- w drzewostanach sosnowych zabiegi ochronne przeciwko szkodnikom liściożernym przeprowadzono na powierzchni 65,1 tys. ha. Zabiegi dotyczyły głównie ograniczenia występowania brudnicy mniszki, ok. 43,9 tys. ha,

- w drzewostanach liściastych zabiegi ochronne przeciwko szkodnikom liściożernym przeprowadzono na powierzchni 27,4 tys. ha,
- łączna powierzchnia drzewostanów świerkowych, modrzewiowych i jodłowych objęta zabiegami ograniczania liczebności szkodliwych owadów wyniosła 128 ha,
- szkodniki upraw i młodników sosnowych były ograniczane na powierzchni 6,9 tys. ha.

Pozyskanie drewna w drzewostanach iglastych w ramach cięć sanitarnych w 2017 r. wyniosło 7386 tys. m³ (o 31% więcej niż w roku ubiegłym). Natomiast miąższość drewna liściastego pozyskanego w ramach cięć sanitarnych w tym okresie wyniosła 1223 tys. m³ (o 22% więcej niż w roku ubiegłym). Zwiększony rozmiar pozyskania drewna spowodowany jest wystąpieniem w sierpniu 2017 r. katastrofalnych szkód w drzewostanach (ok. 10 mln m³ uszkodzonego surowca drzewnego na powierzchni ponad 100 tys. ha) powstałych w wyniku działania huraganowych wiatrów, w szczególności na terenie RDLP w Toruniu, Gdańsku, Poznaniu i Szczecinku. Prace uprzętające trwać będą do 2019 r., zatem w 2018 r. również należy się spodziewać wzrostu rozmiaru pozyskania drewna w ramach cięć sanitarnych.

Zagrożenia lasów powodowane przez szkodniki pierwotne

W 2017 r. zagrożenie lasów będących w zarządzie PGL LP ze strony szkodników owadzych znacząco wzrosło. Całkowita powierzchnia ich występowania przekroczyła 300 tys. ha, co stanowi ponad trzykrotny wzrost rok do roku w odniesieniu do 2016 r.

W stosunku do 37 gatunków/grup szkodliwych owadów zaistniała konieczność przeprowadzenia zabiegów ograniczania ich liczebności. Całkowita powierzchnia drzewostanów, w których w 2017 r. wykonano zabiegi ochronne, przekroczyła 99,9 tys. ha i była ponad trzykrotnie wyższa od sumarycznej powierzchni zwalczania w poprzednim roku.

Głównymi szkodnikami nękającymi lasy na terenie 11 RDLP były foliofagi drzewostanów sosnowych. Zabiegami ochronnymi objęto 64,7 tys. ha drzewostanów, w tym przeciwko brudnicy mniszce *Lymantria monacha* L. – 41,3 tys. ha i barczatce sosnowce *Dendrolimus pini* L. – 18,9 tys. ha. Lokalnie istotne znaczenie miała osnuja *Acantholyda* spp., zwalczana na powierzchni 3,4 tys. ha (8 nadleśnictw).

Drugą co do ważności grupą owadów były szkodniki drzewostanów liściastych, głównie za sprawą imagines chrabąszczy *Melolontha* spp. Całkowita powierzchnia zwalczania 15 różnych gatunków związanych troficznie z drzewostanami liściastymi (głównie dębowymi) wyniosła w 2017 r. 26,7 tys. ha, z czego 24,6 tys. ha (92%) dotyczyło wyłącznie imagines chrabąszczy zwalczanych na terenie 22 nadleśnictw należących do 7 RDLP. Oprócz imagines chrabąszczy lokalnie (3 nadleśnictwa) zwalczano piędzika przedzimka *Operophtera brumata* L. i gatunki towarzyszące – na niespełna 1,9 tys. ha.

Ogólna powierzchnia szkółek, upraw i młodników sosnowych objętych zabiegami ochronnymi wyniosła niespełna 4,6 tys. ha, w tym zabiegi ochronne przeciwko szeliniakom *Hylobius* spp. zastosowano na powierzchni 2,7 tys. ha. Drugim istotnym gospodarczo szkodnikiem z tej grupy był smolik znaczony *Pissodes castaneus* DeGeer, którego zwalczano na powierzchni 1,5 tys. ha. W szkółkach i uprawach założonych na terenie 44 nadleśnictw zabiegi ochronne przeciwko szkodnikom korzeni drzew i krzewów leśnych przeprowadzono na powierzchni niespełna 441 ha. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że szkodniki te nękają bardzo młode stadia rozwojowe drzewostanów w najbardziej krytycznym momencie zmiany pokoleniowej (materiał sadzeniowy w szkółkach, uprawy). Często doprowadzają do przepadania całych upraw lub niszczą produkcję szkółkarską.

Łączna powierzchnia drzewostanów świerkowych, modrzewiowych i jodłowych objęta zabiegami ograniczania liczebności szkodliwych owadów wyniosła 128 ha. Na największej powierzchni (75 ha) zwalczano obiałkę pędową *Dreyfusia nordmanniana* Eckstein.

Zagrożenia lasów powodowane przez szkodniki wtórne

W 2017 r. pozyskanie drewna w ramach cięć sanitarnych osiągnęło poziom 8,6 mln m³, z czego 8,1 mln m³ dotyczyło sosny, świerka, modrzewia, dębu, brzozy i jesionu, natomiast 0,5 mln m³ pozostałych gatunków lasotwórczych.

Najsilniej zagrożone były drzewostany iglaste, z których w 2017 r. w ramach cięć sanitarnych pozyskano 7,4 mln m³ posuszu, z czego 63% (4,7 mln m³) stanowiły wywroty i złomy. Zasiedlenie pozyskanego drewna przez szkodniki wtórne kształtowało się przeciętnie na poziomie 24,5%. Należy jednak zwrócić uwagę na wysoki poziom zasiedlenia pozyskanego posuszu – 59%. Złomy i wywroty były zasiedlone w niewielkim stopniu (3%).

Pozyskanie drewna sosnowego w 2017 r. w ramach cięć sanitarnych kształtowało się na poziomie 4,9 mln m³. Widoczny jest bardzo wysoki udział wywrotów i złomów (78%), czyli 3,85 mln m³.

Do najważniejszych szkodników wtórnych drzewostanów sosnowych w 2017 r. należały: smoliki *Pissodes* Germ. spp., przyplaszczek granatek *Phaenops cyanea* F., cetyńce *Tomicus* Latr. spp. oraz kornik ostrozębny *Ips acuminatus* Gyll.

Mięszość drewna świerkowego pozyskanego w 2017 r. w ramach cięć sanitarnych wyniosła 2,3 mln m³, z czego wywroty i złomy stanowiły ok. 0,7 mln m³ (25%). Przeciętny udział drewna zasiedlonego przez szkodniki wtórne wyniósł 53%. Podobnie jak w wypadku drzewostanów sosnowych, w drzewostanach świerkowych stwierdzono wysoki poziom zasiedlenia pozyskanego posuszu (71%) i relatywnie niskie zasiedlenie przez szkodniki wtórne wywrotów i złomów (11%). Do najważniejszych szkodników wtórnych drzewostanów

świerkowych w 2017 r. należały: kornik drukarz *Ips typographus* L., czterooczek świerkowiec *Polygraphus poligraphus* L. i rytownik pospolity *Pityogenes chalcographus* L.

Rozmiar cięć sanitarnych w drzewostanach liściastych w 2017 r. był znacznie niższy i kształtował się na poziomie 1,2 mln m³, z czego 79% stanowiły wywroty i złomy. Poziom zasiedlenia przez szkodniki wtórne pozyskanego drewna liściastego był niski i wynosił przeciętnie ok. 14% (w wypadku wywrotów i złomów tylko 2%).

Zagrożenia lasów powodowane przez grzybowe choroby infekcyjne

W 2017 r. choroby infekcyjne wystąpiły na łącznej powierzchni 178 tys. ha drzewostanów, co w porównaniu z 2016 r. oznacza zmniejszenie areалу o niemal 17,5 tys. ha (o 9%).

W grupie chorób aparatu asymilacyjnego największe zmiany w areale występowania dotyczą zjawiska zamierania pędów sosny, które objęło swym zasięgiem czterokrotnie mniejszą powierzchnię niż w 2016 r. W wypadku pozostałych chorób wielkości powierzchni zagrożonych nieznacznie wzrosły lub utrzymały się na zeszłorocznym poziomie. W średnim stopniu (o 26%) zmalała powierzchnia występowania obwaru sosny, również obecność grzybów powodujących raki i zgnilizny wewnętrzne kłód i strzał drzew stwierdzono na areale mniejszym o 1,7 tys. ha (obecnie 15,4 tys. ha).

W porównaniu z 2016 r. stan zdrowotny drzewostanów liściastych uległ zmianie. Nasilenie występowania zjawiska zamierania gatunków liściastych dotyczyło prawie wszystkich obserwowanych gatunków i wzrosło odpowiednio o ok. 40% (buk, brzoza, jesion), 14% (olsza) oraz dwukrotnie w wypadku innych gatunków drzew, jedynie w drzewostanach z udziałem dębu zarejestrowano spadek powierzchni z objawami zamierania o 7%.

W szkółkach powierzchnia występowania chorób pozostała na poziomie z 2016 r., czyli 0,4 tys. ha. Występowanie chorób w drzewostanach w wieku do 20 lat zanotowano na obszarze mniejszym od ubiegłorocznego zaledwie o 2,0% (o 0,3 tys. ha). W drzewostanach dojrzałych (powyżej 20 lat) występowanie chorób grzybowych stwierdzono na obszarze 162,3 tys. ha, mniejszym o 17,2 tys. ha niż w 2016 r.

W 2017 r. w strukturze ogólnego zagrożenia lasów przez choroby infekcyjne choroby korzeni wciąż zajmują dominującą pozycję (łącznie 143,8 tys. ha, co stanowi 80,8% powierzchni ogólnej chorób), obwar sosny oraz choroby kłód i strzał łącznie stwierdza się na 15,8 tys. ha, a zjawisko zamierania drzew liściastych objęło swym zasięgiem 8,5 tys. ha. Choroby aparatu asymilacyjnego stwierdzono w 2017 r. na łącznym obszarze 9,4 tys. ha.

W 2017 r. nastąpiła negatywna zmiana w utrzymującym się od lat trendzie poprawy stanu zdrowotnego drzewostanów liściastych. Oceniono, że zakłócenia o charakterze

wieloczynnikowym wystąpiły w drzewostanach na łącznej powierzchni 8,6 tys. ha, większej o 2 tys. ha od stanu z 2016 r.

Zabiegi ochronne stosowane w leśnictwie w celu ograniczania występowania grzybowych chorób infekcyjnych są wykonywane przede wszystkim w szkółkach leśnych oraz doraźnie, stosownie do konieczności, w drzewostanach. W 2017 r. łączna powierzchnia różnego rodzaju zabiegów ochronnych wyniosła 22,8 tys. ha, przy czym zabiegi chemiczne zastosowano na 1,0 tys. ha, zaś metody biologiczne na 17,5 tys. ha.

Zagrożenia lasów powodowane przez zwierzynę

W 2017 r. uszkodzenia drzewostanów spowodowane przez gatunki łowne i chronione odnotowano na łącznej powierzchni 86,9 tys. ha. Szkody poczynione przez gatunki łowne, w tym jelenie, daniela, sarny, dziki i zające, wystąpiły na powierzchni 64,9 tys. ha, z czego na 32,5 tys. ha w uprawach, 24,6 tys. ha w młodnikach i 7,7 tys. ha w drzewostanach starszych klas wieku. Szkody spowodowane przez gatunki chronione wystąpiły na powierzchni 21,9 tys. ha.

Uszkodzenia średnie (21–40% powierzchni uszkodzonej), powstałe w wyniku żerowania roślinożernych ssaków łownych, stwierdzono na łącznym areale 49,9 tys. ha, z czego 24,2 tys. ha w uprawach, 20 tys. ha w młodnikach i 5,7 tys. ha w drzewostanach starszych klas wieku. Natomiast uszkodzenia silne (powyżej 40% powierzchni uszkodzonej) – na 14,9 tys. ha, z czego na 8,3 tys. ha w uprawach, 4,6 tys. ha w młodnikach i 1,9 tys. ha w drzewostanach starszych klas wieku.

Oprócz szkód ze strony zwierząt łownych w 2017 r. wystąpiły również szkody spowodowane przez gatunki objęte różnymi formami ochrony. Należy tu wymienić przede wszystkim łosia, bobra i żubra. W wypadku łosia największe szkody powodowane przez ten gatunek obserwowane są w tych regionach kraju, które są uznawane za jego główne ostoje (źródło stałego rozprzestrzeniania się łosia na pozostałe tereny). Uszkodzenia drzewostanów spowodowane przez bobry stwierdzono na łącznej powierzchni 11,5 tys. ha. Podobnie jak w wypadku szkód wyrządzanych przez łosie, najdotkliwsze szkody czynią bobry w północno-wschodniej Polsce. Uszkodzenia odnowień spowodowane przez żubry odnotowano na łącznej powierzchni 520 ha.

V. POŻARY LASÓW

W 2006 r. (na zamówienie Ministra Środowiska) w IBL został utworzony Krajowy System Informacji o Pożarach Lasów, zwany dalej „KSIPL”. W KSIPL są gromadzone dane o wszystkich pożarach lasów, jakie powstały w Polsce, bez względu na rodzaj własności gruntów leśnych. KSIPL jest częścią Europejskiego Systemu Informacji o Pożarach Lasu (EFFIS) oraz obecnie jedynym, wiarygodnym i pełnym źródłem informacji, umożliwiającym

m.in. sporządzanie raportów o sytuacji pożarowej, zarówno na potrzeby użytkowników krajowych, jak i zagranicznych.

PGL LP dysponuje nowoczesnym i efektywnym systemem ochrony przeciwpożarowej. Utrzymanie całego systemu obserwacyjno-alarmowego oraz infrastruktury pożarowej wiąże się z dużymi nakładami finansowymi. Corocznie na ochronę przeciwpożarową PGL LP wydaje ponad 80 mln zł. Zagrożenie drzewostanów powodowane przez pożary lasów w Polsce jest zróżnicowane terytorialnie i uzależnione od pory roku.

W 2017 r. zarejestrowano 3592 pożary lasu, o 1694 mniej niż w roku poprzednim, a spaleni uległo 1023 ha drzewostanów, o 428 ha mniej niż w 2016 r.. Najwięcej pożarów, podobnie jak w 2016 r., wystąpiło na terenie województwa mazowieckiego (1016 – 29% ogólnej liczby), natomiast najmniej w województwach podlaskim (63) i zachodniopomorskim (67).

W lasach będących w zarządzie PG LP w 2017 r. wybuchło 1081 pożarów (30% pożarów lasów w Polsce) na powierzchni 338 ha (ok. 33% ogółu). Z wyłączeniem terenów użytkowanych przez wojsko, 1005 pożarów. Najwięcej pożarów w lasach będących w zarządzie PGL LP w 2017 r. odnotowano na terenie RDLP Katowice (174), Wrocław (131), Zielona Góra (103), Radom (102), Lublin (101). Największą powierzchnię objęły pożary na terenie RDLP Białystok (91 ha), Lublin (49 ha) i Katowice (42 ha).

Na terenach użytkowanych przez wojsko w 2017 r. wybuchło 76 pożarów, które objęły 136,12 ha (w 2016 r. było ich 121 na powierzchni 144,92 ha). W 2017 r. w Polsce zarejestrowano łącznie 3 duże pożary, natomiast nie było żadnego bardzo dużego pożaru (>100 ha); w 2016 r. było 6 dużych pożarów i 1 bardzo duży pożar.

VI. OCHRONNE FUNKCJE LASU

Lasy ze swej natury pełnią funkcje glebo- i wodochronne. Są jednak tereny wymagające szczególnej ochrony w tym zakresie, wówczas, w trybie art. 15 i art. 16 ustawy o lasach, lasy te są uznawane za lasy szczególnie chronione.

W 2017 r., udział lasów ochronnych wszystkich form własności w ogólnej powierzchni leśnej kraju osiągnął wielkość 42,2%, a z uwzględnieniem powierzchni rezerwatów – 43,3%. W Lasach Państwowych udział ten wynosi obecnie 53,7% całkowitej powierzchni leśnej, a przy uwzględnieniu również powierzchni rezerwatów (103 tys. ha) – 55,1%. Wśród wyróżnianych kategorii lasów, które mogą być uznane za lasy szczególnie chronione, największą powierzchnię zajmują lasy wodochronne – 1544 tys. ha, podmiejskie – 617 tys. ha, cenne przyrodniczo – ok. 572 tys. ha, trwale uszkodzone na skutek działalności przemysłu – 463 tys. ha oraz glebochronne – 322 tys. ha.

VII. SIEĆ OBSZARÓW NATURA 2000

Na koniec 2017 r. na sieć obszarów Natura 2000 w Polsce składało się: 849 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (tzw. obszary siedliskowe oznaczone kodem PLH) oraz 145 obszarów specjalnej ochrony ptaków (tzw. obszary ptasie oznaczone kodem PLB). W 7 przypadkach granice obszaru ptasiego i siedliskowego są identyczne (tzw. obszar wspólny oznaczony kodem PLC). Obszary Natura 2000 zajmują powierzchnię kolejno 38 510 km² (obszary siedliskowe) oraz 55 599,08 km² (obszary ptasie). Tereny leśne zajmują znaczną część obszarów Natura 2000, obejmując powierzchnię 21 023,08 km² w obszarach siedliskowych (54,59% powierzchni tych obszarów) oraz 27 117 km² w obszarach ptasich (48,77% powierzchni tych obszarów).

W 2017 r. wykonano 164 działania ochronne, prowadzone przez 14 regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, na siedliskach leśnych, siedliskach związanych z lasami lub położonych na terenach będących w zarządzie PGL LP. Działania zostały wykonane na 153 obszarach chronionych – 96 obszarach Natura 2000 oraz 57 rezerwach przyrody (niejednokrotnie jedno działanie ochronne dotyczyło obu tych form ochrony przyrody w związku z nakładaniem się ich na siebie). Do najczęstszych działań ochronnych należały:

- działania edukacyjne i informacyjne – polegające na instalacji tablic edukacyjnych oraz tablic informujących o obszarze chronionym (90 rezerwatów i obszarów Natura 2000),
- monitoring przedmiotów ochrony oraz uzupełnianie stanu wiedzy (76 rezerwatów i obszarów Natura 2000),
- prowadzenie wykaszania i/lub usuwania nalotu drzew i krzewów pojawiających się na murawach, łąkach i wrzosowiskach oraz na terenie torfowisk (tylko usuwanie drzew i krzewów) – 42 rezerваты i obszary Natura 2000,
- działania z zakresu ochrony gatunkowej, takie jak zawieszanie budek dla ptaków, poprawa warunków siedliskowych dla żółwia błotnego, redukcja drapieżników, zabezpieczanie stanowisk chronionych gatunków roślin oraz reintrodukcja gatunków (13 rezerwatów i obszarów Natura 2000),
- usuwanie obcych gatunków inwazyjnych (12 rezerwatów i obszarów Natura 2000).

Pozostałymi typami działań prowadzonych przez regionalne dyrekcje ochrony środowiska w minionym roku były: budowa nowej lub utrzymanie istniejącej infrastruktury służącej ochronie przyrody (ogrodzenia, zastawki służące utrzymaniu właściwego poziomu wód gruntowych, tablice), pielęgnacja drzewostanu (rozluźnienie zwarcia drzewostanu i podszytu) oraz wypas.

VIII. LASY W PARKACH NARODOWYCH

Działania ochronne w parkach narodowych w roku 2017 prowadzone były na podstawie zarządzeń Ministra Środowiska w sprawie zadań ochronnych opracowanych dla obszarów ochrony ścisłej, czynnej i krajobrazowej, z wyjątkiem Białowieskiego Parku Narodowego, Parku Narodowego „Bory Tucholskie” i Pienińskiego Parku Narodowego, które realizowały zadania ochronne w oparciu o ustanowione plany ochrony. Jednym z podstawowych celów działań ochronnych realizowanych w parkach narodowych (z zakresu czynnej ochrony przyrody) były zadania realizowane na rzecz ochrony ekosystemów leśnych.

W wyznaczonych obszarach ochrony ścisłej, poza remontami szlaków turystycznych oraz działaniami służącymi ochronie przeciwpożarowej, nie wykonuje się żadnych zabiegów ochronnych. Obszary te z założenia stanowią swoiste refugia dla zachowania walorów przyrodniczych w nienaruszonym stanie, a także służą prowadzeniu długoterminowych, nieinwazyjnych badań ekologicznych związanych, między innymi, z monitoringiem zachodzących na obszarze parków narodowych procesów i zjawisk przyrodniczych. Ogólna powierzchnia obszarów ochrony ścisłej w polskich parkach narodowych stanowi zaledwie około 22% ich powierzchni całkowitej.

Ochroną czynną i krajobrazową w parkach narodowych obejmuje się najczęściej tereny leśne, które w przeszłości były użytkowane gospodarczo i mogą wymagać obecnie przebudowy składu gatunkowego drzewostanów i ewentualnego dostosowania go do stanu zgodnego z panującymi warunkami siedliskowymi. Dotyczy to głównie lasów monokulturowych sztucznego pochodzenia (zarówno świerkowych, jak i sosnowych) podatnych jednocześnie na zmienne uwarunkowania czynników fizycznych i biotycznych panujących w tego rodzaju ekosystemach o naruszonej pierwotnej (przedindustrialnej) strukturze gatunkowej i przestrzennej. W wielu przypadkach, po zakończeniu niezbędnych działań objętych zabiegami ochrony czynnej, obszary te włączane są sukcesywnie do ochrony ścisłej.

W wyniku prowadzonych zabiegów ochrony czynnej, częściowej likwidacji skutków ekstremalnych zjawisk pogodowych, czy też realizowanej przebudowy drzewostanów w parkach narodowych pozyskiwane jest także drewno. W roku 2017 w ramach działań ochronnych we wszystkich parkach narodowych pozyskano łącznie ponad 186 tys. m³ drewna. Największe ogólne pozyskanie drewna wśród wszystkich parków narodowych, wyrażone wskaźnikiem pozyskania na 1 hektar powierzchni leśnej parku, zanotowano w Babiogórskim Parku Narodowym (5.0 m³/ha) i Roztoczańskim Parku Narodowym (3.2 m³/ha). Najniższy wskaźnik pozyskania drewna wśród wszystkich parków narodowych o przeważającym powierzchniowym udziale ekosystemów leśnych odnotowano w Białowieskim Parku Narodowym (0.04 m³/ha), Bieszczadzkim Parku Narodowym (0.09 m³/ha) i w Świętokrzyskim Parku Narodowym (0.16 m³/ha). Wynika to przede wszystkim z dużego stopnia naturalności ekosystemów leśnych tych

parków narodowych oraz z przyjętych szczególnych założeń i bardzo wysokich reżimów ochronnych w realizowanych działaniach na rzecz ochrony przyrody. Średnia wartość powyższego wskaźnika dla wszystkich parków narodowych w Polsce kształtuje się na poziomie (1.1 m³/ha).

Największe całkowite pozyskanie drewna wśród wszystkich parków narodowych w roku 2017 odnotowano w Tatrzańskim Parku Narodowym, gdzie wynosiło ono 29740 m³. Pozyskanie to zostało zmniejszone o ponad 30% w stosunku do roku 2016. Duże pozyskanie drewna wynikało zarówno z prac porządkowych w ekosystemach leśnych po ekstremalnych zjawiskach pogodowych (huraganach), jakie wystąpiły na powierzchni 160 ha w roku 2013, a także z zabiegów ochrony czynnej wykonywanych corocznie na obszarach utrzymującej się i postępującej w ostatnich latach gradacji kornika drukarza.

Na koniec 2017 r większość parków narodowych określa ogólny stan zdrowotny ekosystemów leśnych jako dobry i średni (21 parków) oraz uznaje ten stan jako stabilny. W dalszym ciągu, w porównaniu do lat ubiegłych, o stanie niestabilnym (ze względu na zachodzące na stosunkowo dużej powierzchni procesy i zjawiska przyrodnicze) można mówić w przypadku 3 parków narodowych (Babiogórskiego, Gorczańskiego i Tatrzańskiego). Za główną jego przyczynę uznaje się postępujący rozpad monokulturowych drzewostanów świerkowych oraz zjawiska o charakterze ekstremalnym (Tatrzański Park Narodowy), zachodzące pod wpływem czynników biotycznych i abiotycznych. Rozpad drzewostanów na obszarach parków narodowych traktowany jest jednak jako zjawisko naturalne o przejściowym charakterze, stanowiące jedynie określoną fazę ewolucji ekosystemów leśnych (fluktuację), prowadzącą do zmian w strukturze wiekowej, gatunkowej i przestrzennej drzewostanów, zachodzących w bardzo długiej perspektywie czasowej. W ramach zabiegów ochrony czynnej w tego typu drzewostanach (sztucznego pochodzenia) przeprowadza się, między innymi, zabiegi przebudowy składu gatunkowego w celu ukształtowania w przyszłości ich nowej struktury i funkcji ekologicznej. Zabiegi te mogą stanowić wsparcie dla zachodzących długofalowych procesów samoistnej (naturalnej) przebudowy ekosystemów bądź mają na celu przebudowę drzewostanów w sytuacji niesprzyjających warunków dla odnowień wyłącznie naturalnego pochodzenia. W obrębie zjawisk biotycznych największy wpływ na rozpad drzewostanów z przewagą udziału świerka w składzie gatunkowym miało występowanie kornika drukarza i rytownika pospolitego. Zróżnicowane nasilenie pojawiania się tych gatunków zostało odnotowane w 13 parkach narodowych. W ramach podejmowanych działań ograniczających utrzymujące się gradacje, głównie kornika drukarza, w parkach narodowych pozyskiwano drewno świerkowe w postaci posuszu czynnego. Największe pozyskanie posuszu odnotowano w Tatrzańskim, Babiogórskim, Wigierskim, Wielkopolskim i Gorczańskim Parku Narodowym (odpowiednio: 29464 m³, 13738 m³, 3537 m³, 3314 m³, 3315 m³), natomiast w pozostałych parkach narodowych, Parku Narodowym Gór Stołowych, Kampinoskim, Roztoczańskim,

Bieszczadzkim, Biebrzańskim, Poleskim Ojcowskim, Karkonoskim i Pienińskim Parku Narodowym – stwierdzono odpowiednio wartości dużo niższe (1920 m³, 1706 m³, 1649 m³, 912 m³, 878 m³, 667 m³, 621 m³, 408 m³, 228 m³). Generalnie zjawisko „potencjalnych zagrożeń” dla drzewostanów w parkach narodowych związane z występowaniem różnych grup owadów żerujących na drzewach żywych i martwych uznaje się za naturalne, a proces zwiększonego pojawiania się niektórych gatunków (nawet o charakterze gradacyjnym) i ich wpływ na ogólny stan ekologiczny drzewostanów uznaje się za zjawisko stabilne w 20 parkach. Łączny obszar nasilonego występowania różnych gatunków owadów występujących w ekosystemach leśnych (głównie świerkowych) parków narodowych w roku 2017 oszacowano na 13579 ha. Wzrost tego zjawiska, szczególnie w odniesieniu do kornika drukarza, odnotowano jedynie w Babiogórskim Parku Narodowym. W celu monitorowania populacji niektórych gatunków owadów na obszarze parków narodowych wykładano pułapki tradycyjne (łącznie 535 sztuk) oraz pułapki feromonowe (łącznie 2576 sztuk).

W roku 2017 nie stwierdzono na obszarze większości parków narodowych nadmiernych uszkodzeń drzewostanów ze strony takich czynników abiotycznych jak okiślenie, wiatrołomy czy wiatrowały. Uszkodzenia te wystąpiły jedynie na obszarze Kampinoskiego (312 ha) i Wigierskiego Parku Narodowego (50 ha).

W trakcie prowadzonych działań z zakresu ochrony czynnej ekosystemów leśnych prowadzono zabezpieczanie upraw przed zwierzętami roślinożernymi. Łączna powierzchnia różnego rodzaju zabezpieczeń (repelenty, pakułowanie, grodzenia, itp.) wyniosła 960 ha. Grodzenia obejmowały łączną powierzchnię 97 ha.

W 2017 r., podobnie jak w poprzednich latach, w parkach narodowych, nie prowadzono akcji ratowniczych oraz zwalczania pojawów owadów przy pomocy oprysków środkami biologicznymi czy chemicznymi. Niepodejmowanie na obszarach parków narodowych działań interwencyjnych w powyższym względzie nie skutkuje od szeregu lat żadnymi negatywnymi następstwami w ekosystemach leśnych. Prowadzone w ostatnich latach obserwacje w odniesieniu do obszarów leśnych użytkowanych gospodarczo (gdzie opryski były stosowane) oraz podejmowane działania o charakterze monitoringowym wykazały brak gradacyjnego i wielkopowierzchniowego rozwoju owadów na obszarze parków narodowych.

IX. GOSPODARKA LEŚNA W LASACH NIESTANOWIĄCYCH WŁASNOŚCI SKARBU PAŃSTWA

Ogólne dane o stanie lasów prywatnych

Na dzień 31 grudnia 2017 r. (wg GUS) powierzchnia lasów prywatnych w Polsce, wynosiła 1782 tys. ha (1676 tys. ha stanowiło własność osób fizycznych).

Prywatne gospodarstwa leśne w Polsce, stanowią najczęściej fragment gospodarstwa rolnego, są bardzo rozdrobnione i często podzielone na kilka działek. Większość właścicieli gruntów leśnych wchodzących w skład gospodarstw rolnych nie posiada specjalistycznych środków produkcji leśnej i wykorzystuje w tym celu sprzęt rolniczy, a prace leśne wykonuje sam właściciel. Posiadane lasy i gospodarstwo leśne nie stanowią dla mieszkańców obszarów wiejskich głównego, czy też znaczącego źródła dochodów.

Nadzór nad gospodarką leśną w lasach prywatnych

Nadzór nad gospodarką leśną w lasach prywatnych należy do zadań własnych starosty, przy czym starosta może organizować własną służbę leśną do wykonywania nadzoru albo powierzyć nadzór nadleśniczemu, w drodze porozumienia, po zapewnieniu na ten cel środków finansowych.

W 2017 r. 80,8% powierzchni lasów prywatnych w Polsce było objętych dokumentacją urzędzeniową (wg GUS). Najwięcej w województwie łódzkim – 94,3%, najmniej w małopolskim – 62,9%. Jako przyczynę braku dokumentacji urzędzeniowej starostowie wskazują niedobór środków finansowych na jej sporządzenie. Przykłady z różnych regionów kraju świadczą o tym, że powiaty, które konsekwentnie zabezpieczają środki na ten cel, doprowadziły do niemal całkowitego objęcia lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa dokumentacją urzędzeniową w zasięgu swojego działania. W przeciwnym razie zaległości się kumulują, utrudniając lub wręcz uniemożliwiając prawidłowe pełnienie nadzoru.

Powierzanie do prowadzenia nadleśniczym PGL LP spraw nadzoru nad gospodarką leśną w lasach prywatnych jest często praktykowane. Jednym z powodów takiej zależności jest m.in. brak wystarczającej liczby wykwalifikowanych służb leśnych w powiatach oraz ustawowo stworzona możliwość włączenia do realizacji zadań nadzoru terenowych jednostek organizacyjnych PGL LP.

Gospodarka leśna w lasach prywatnych jest prowadzona w oparciu o uproszczone plany urządzenia lasu, natomiast tam, gdzie nie sporządza się takiego planu (lasy rozdrobnione o powierzchni do 10 ha), zgodnie z decyzją starosty wydaną na podstawie inwentaryzacji stanu lasu (art. 19 ustawy o lasach). Brak lub nieaktualność ww. dokumentów stanowi istotne utrudnienie dla prowadzenia prawidłowego i skutecznego nadzoru nad gospodarką leśną w lasach prywatnych, szczególnie w przypadku wystąpienia potrzeby egzekwowania wykonania obowiązków i zadań przez właścicieli lasów. Uproszczone plany urządzenia lasów i inwentaryzacje stanu lasów dla lasów prywatnych należących do osób fizycznych i wspólnot gruntowych są sporządzane na zlecenie starosty (art. 21 ust. 1 pkt. 2 ustawy o lasach). Wymaga to uprzedniego zabezpieczenia środków finansowych zaplanowanych na ten cel. Brak środków finansowych w budżetach powiatów na wykonywanie nadzoru uniemożliwia jego skuteczne egzekwowanie.

X. HURAGAN STULECIA

Do najważniejszych zdarzeń kłęskowych w 2017 r. należał niewątpliwie sierpniowy huragan, który spustoszył lasy na Pomorzu i Kujawach. W rezultacie specyficznego układu warunków w nadciągającym układzie burzowym powstało zjawisko określane

przez specjalistów jako tzw. *bow echo*. Rezultatem tego fenomenu był huraganowy wiatr o prędkości od 100 do nawet 150 km/h.

W lasach zarządzanych przez PGL LP całkowicie lub częściowo uszkodzone zostały drzewostany na terenie niemal 60 nadleśnictw, należących m.in. do RDLP Toruń, Gdańsk, Poznań, Szczecinek, Łódź i Wrocław. **Najbardziej ucierpiały nadleśnictwa: Lipusz (ok. 2,3 mln m³ złomów i wywrotów), Rytel (ok. 2 mln m³), Czerniewice (ok. 0,9 mln m³), Bytów (ok. 0,65 mln m³), Runowo (ok. 0,66 mln m³) oraz Nadleśnictwo Gniezno (ok. 0,8 mln m³).** Tylko na terenie RDLP Toruń szacowana miąższość złomów i wywrotów powstałych w wyniku sierpniowego huraganu wyniosła ok. 5,5 mln m³. Jest to miąższość odpowiadająca trzyletniemu etatowi rębemu wszystkich nadleśnictw RDLP Toruń pozyskiwanemu w ramach planowej gospodarki leśnej. Niezbędne będzie jak najszybsze odnowienie ponad 39 tys. ha zrębów powstałych po uprzątnięciu całkowicie zniszczonych drzewostanów. Równie dotkliwe szkody huragan wyrządził w lasach prywatnych.

Oprócz niezaprzeczalnych strat związanych z całkowitym lub częściowym unicestwieniem olbrzymich powierzchni różnowiekowych i różnogatunkowych drzewostanów mających określoną wartość gospodarczą należy również wspomnieć o szkodach przyrodniczych. Na dotkniętych huraganem terenach znajdowały się liczne rezerваты oraz obszary utworzone w ramach sieci Natura 2000. Zniszczone zostały liczne pomniki przyrody, cenne drzewostany nasienne, strefy ochronne ptaków, miejsca bytowania wielu cennych lub rzadkich gatunków zwierząt i roślin. W różnym stopniu zostało uszkodzone również ok. 20% powierzchni Parku Narodowego „Bory Tucholskie” (ok. 1000 ha).

XI. PUSZCZA BIAŁOWIESKA

Puszcza Białowieska, obejmująca swym zasięgiem tereny Białowieskiego Parku Narodowego (10,5 tys. ha) oraz trzech nadleśnictw: Białowieża, Browsk i Hajnówka (52,6 tys. ha), została również wpisana na listę Światowego Dziedzictwa Przyrodniczego UNESCO. Cała stanowi Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska” oraz Obszar Natura 2000 PLC200004 Puszcza Białowieska.

Do 2017 r. na terenie Puszczy Białowieskiej, w części będącej w zarządzie PGL LP, utworzono 21 rezerwatów przyrody, w tym 14 leśnych, 4 faunistyczne, 2 florystyczne i 1 torfowiskowy, o łącznej powierzchni 12 030,92 ha. Ustanowiono m.in. 1126 pomników przyrody – głównie pojedynczych drzew, 110 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 695 ha, wyznaczono także 200 stref ochronnych (wokół porostu granicznika płucnika oraz miejsc gniazdowania ptaków) o powierzchni ok. 2 477,13 ha. Na mocy ustawy o lasach obszar będący w zarządzie PGL LP jest jednocześnie Leśnym Kompleksem Promocyjnym „Puszcza

Białowieska”. Oprócz rezerwatów przyrody, gdzie ingerencja człowieka podporządkowana jest celowi ochrony, utworzono inne obszary ograniczające w różnym stopniu ludzką działalność.

W dniu 31 marca 2016 r. Dyrektor Generalny Lasów Państwowych wydał Decyzję nr 52 w sprawie ustalenia szczegółowych zasad gospodarki leśnej w zasięgu terytorialnym nadleśnictw Białowieża i Browsk, która wprowadziła powierzchnię referencyjną (ok. 5610 ha) z bardzo silnymi ograniczeniami dla gospodarki leśnej. W sumie obszary referencyjne wraz z rezerwatami obejmują 17,6 tys. ha, czyli nieco ponad 33% łącznej powierzchni nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka.

Decyzją Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych od 2016 r. na terenie Puszczy Białowieskiej prowadzona jest inwentaryzacja najważniejszych zasobów przyrodniczych i kulturowych, w tym wybranych gatunków ptaków, owadów, płazów i jednego gatunku nietoperza – mopka – oraz rzadkich i chronionych roślin, a także siedlisk przyrodniczych i obiektów dziedzictwa kulturowego. Jest to pierwsza inwentaryzacja wybranych elementów na terenie Puszczy Białowieskiej obejmująca cały jej teren.

Prace archeologiczne w 2017 r. obejmowały m.in. badania powierzchniowe, polegające na weryfikacji punktów wyznaczonych na podstawie danych teledetekcyjnych (LIDAR) oraz wykonanie punktowych odwiertów. Pozyskany w trakcie badań materiał zabytkowy (głównie próbki glebowe) przekazany został do analiz archeobotanicznych. W ramach badań prowadzono również prace geofizyczne na łącznej powierzchni 30 ha na terenie nadleśnictw Browsk oraz Hajnówka, skupiające się przede wszystkim na dwóch rodzajach obiektów zabytkowych: kurhanach oraz tzw. obiektach linowych i powierzchniach między nimi. Kontynuowano także badania sondażowe.

Inwentaryzacja ornitologiczna w 2017 r. objęła 9 gatunków ptaków (żuraw, puchacz, muchołówka mała, muchołówka białoszyja, włośchatka, sóweczka, lelek, dzięcioł białostrzbiety, dzięcioł trójpalczasty). Wyniki badań wykazały m.in., że liczebność dzięcioła białostrzbiatego w lasach gospodarczych nie różni się istotnie od jego liczebności w Białowieskim Parku Narodowym (w Nadleśnictwie Białowieża zlokalizowano 66,5–67 terytoriów lęgowych, natomiast w Białowieskim Parku Narodowym 66–67,5).

W ramach prowadzonej w 2017 r. inwentaryzacji entomologicznej owadów epigeicznych, głównie chrząszczy *Carabidae* i *Staphylinidae*, w 599 pułapkach odłowiono 87 030 osobników należących do 107 gatunków.

W marcu i kwietniu 2017 r. na terenie Puszczy Białowieskiej przeprowadzono inwentaryzację stanowisk chrząszczy związanych ze środowiskiem podkorowym martwych drzew, tj. zgniotka cynobrowego, zgniotka szkarłatnego oraz ponurka Schneidera. Inwentaryzacja była kontynuacją badań rozpoczętych w 2016 r. Najliczniej spotykanym gatunkiem był zgniotek cynobrowy, którego stanowiska zlokalizowane były niemal na całym obszarze Puszczy

Białowieskiej. Zgniotek szkarłatny występował niemal równie licznie, jak poprzedni gatunek; mniejszą liczbę jego stanowisk wykryto w zachodniej i północno-zachodniej części puszczy. Ponurek Schneidera był gatunkiem najmniej licznym. Spotykano go na rozproszonych stanowiskach prawie na całym obszarze Puszczy Białowieskiej. Do inwentaryzacji pachnicy wykorzystano 156 pułapek barierowo-lejkowych z dołączonym pojemnikiem odławiającym owady. Na podstawie przeprowadzonych odłowów pachnicy stwierdzono na terenie Puszczy Białowieskiej występowanie tego gatunku na 118 spośród 156 badanych powierzchni. W 2017 r. odłowiono 362 osobniki pachnicy. Ponadto na terenie Puszczy Białowieskiej zainstalowano 335 pułapek lejkowych – wielosegmentowych – do odławiania chrząszczy saproksylicznych. Za ich pomocą odłowiono 157 088 osobników saproksylicznych chrząszczy należących do 56 rodzin i reprezentujących 728 gatunków. Najliczniej reprezentowaną rodziną pod względem liczby gatunków były kusakowate, a w dalszej kolejności ryjkowcowate, kózkowate i sprężykowate. W 2017 r. podczas inwentaryzacji nie stwierdzono występowania 3 gatunków motyli, tj. przelatki aurinii (na stanowisku rez. Olszanka-Myśliszcze gatunku nie odnotowano, wyginął prawdopodobnie już kilka lat temu – ostatnie osobniki obserwowano w 1999 roku, na Polanie Białowieskiej, pomimo dużego zagęszczenia rośliny żywicielskiej, liczba stwierdzonych osobników była bardzo mała), modraszka eroidesa (ostatnia pojedyncza obserwacja samca dotyczy obrzeży Puszczy Białowieskiej i pochodzi z 2010 r.) i szlaczkonía szafránca (w czasie prac monitoringowych przeprowadzonych w 2011 r. nie potwierdzono występowania tego gatunku w okolicach Puszczy Białowieskiej, gdzie jeszcze kilka lat wcześniej były obserwowane).

W ramach inwentaryzacji herpetologicznej stwierdzono w lasach zarządzanych przez PGL LP występowanie traszki grzebieniastej na 21 stanowiskach oraz kumaka na 4.

W 2017 r. łącznie na wszystkich 14 lokalizacjach (w tym na transektach) odłowiono 85 osobników mopka oraz 57 osobników innych gatunków. Obecność karmiących samic tego gatunku we wszystkich punktach, w których prowadzono odłowów, świadczy jednoznacznie o roli Puszczy Białowieskiej jako ważnej ostoi mopka.

Występowanie rzadkich i chronionych gatunków roślin stwierdzono w 610 lokalizacjach. Oceniono również stan 5 siedlisk przyrodniczych.

Inwentaryzacja pozwoliła również na określenie wielkości zasobów drewna martwego występującego w Puszczy Białowieskiej. Wskutek trwającej od 2012 r. gradacji kornika drukarza zasoby martwego drewna w puszczy systematycznie rosły i w 2017 r. wyniosły 5,7 mln m³. W ciągu jednego roku (od kwietnia 2016 r.) ilość martwego drewna wzrosła o ponad 1,5 mln m³. Obecnie w lasach Puszczy Białowieskiej występuje go przeciętnie ok. 88 m³ w przeliczeniu na 1 ha.

XII. ZAGOSPODAROWANIE LASÓW BĘDĄCYCH W ZARZĄDZIE PAŃSTWOWEGO GOSPODARSTWA LEŚNEGO LASY PAŃSTWOWE

PGL LP jest państwową jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, prowadzącą działalność na zasadzie samofinansowania. PGL LP kieruje Dyrektor Generalny Lasów Państwowych przy pomocy 17 dyrektorów RDLP.

PGL LP sprawuje zarząd nad lasami stanowiącymi własność Skarbu Państwa z wyjątkiem lasów określonych w art. 4 ust. 2 ustawy o lasach. W ramach zarządu PGL LP prowadzi gospodarkę leśną, gospodaruje gruntami i innymi nieruchomościami oraz ruchomościami związanymi z gospodarką leśną, prowadzi ewidencję majątku Skarbu Państwa i ustala jego wartość, prognozuje stan zagrożenia pożarowego oraz występowanie szkodników i chorób drzew, a także monitoruje stan lasów.

Jednostkami organizacyjnymi PGL LP są nadleśnictwa (430 w 2017 r.). Przeciętna powierzchnia nadleśnictwa wynosi 17,5 tys. ha. Nadleśnictwa są kierowane przez nadleśniczych, którzy na podstawie dziesięcioletnich planów urządzenia lasu prowadzą gospodarkę leśną w tych nadleśnictwach i odpowiadają za stan lasu.

W 2017r. pozyskano w Polsce 42 699 tys. m³ grubizny drewna netto (o 3570 tys. m³ więcej niż w 2016 r.), z czego w lasach prywatnych – 1642 tys. m³ (wzrost o 352 tys. m³ w odniesieniu do 2016 r.), a w parkach narodowych – 185 tys. m³. Województwami, w których pozyskano najwięcej drewna (grubizny netto), były: pomorskie (4844,3 tys. m³ grubizny netto) i zachodniopomorskie (4607,2 tys. m³ grubizny netto). Najmniejsze pozyskanie odnotowano w województwach: łódzkim (1313,8 tys. m³ grubizny netto), świętokrzyskim (1341,8 tys. m³ grubizny netto) oraz małopolskim (1347,8 tys. m³ grubizny netto).

W PGL LP pozyskano w 2017 r. 40 195 tys. m³ grubizny, z czego w ramach cięć rębnych 21 339 tys. m³, a przedrębnych – 19 289 tys. m³.

XIII. SPRZEDAŻ DREWNA POZYSKANEGO W LASACH BĘDĄCYCH W ZARZĄDZIE PAŃSTWOWEGO GOSPODARSTWA LEŚNEGO LASY PAŃSTWOWE

W 2017 r. sprzedaż drewna ogółem w PGL LP wyniosła 40 421 tys. m³, tj. nastąpił wzrost w stosunku do 2016 r. o 977 tys. m³. Głównym sortymentem decydującym o przychodach PGL LP była grubizna iglasta (sprzedano 30 077 tys. m³), a zwłaszcza drewno tartaczne — sprzedano 14 905 tys. m³ oraz papierówka iglasta — sprzedano 14 905 tys. m³. Grubizny liściastej sprzedano łącznie 8791 tys. m³, z tego najwięcej papierówki liściastej — 4522 m³ oraz drewna tartaczego — 2206 tys. m³. Sprzedaż drewna prowadzona przez PGL LP w 2017 r. została określona Zarządzeniem nr 46 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 24 października 2016 r.

Zasady te określiły następujące rynki właściwe do oznaczania surowca pod względem przyszłych nabywców: (1) rynki podstawowe, (2) rynki dla rozwoju, (3) rynki drewna szczególnego, (4) rynki detaliczne, (5) rynki na własne potrzeby, (6) rynki drewna niepełnowartościowego), (7) rynki uzupełnień, (8) rynki związane ze stanami siły wyższej.

Nowy system uwzględnił całą złożoność rynku drzewnego w Polsce, a jednocześnie został osadzony w obowiązującym porządku prawnym. Zasady te zmieniły się znacząco w stosunku do poprzednio działających. Podstawowym źródłem zaopatrzenia w surowiec drzewny był rynek podstawowy (zastąpił on poprzedni system dwustopniowy: sprzedaży ofertowej w Portalu Leśno-Drzewnym z uwzględnieniem wielkości zakupu drewna oraz systemowych aukcji internetowych w aplikacji e-drewno), na którym brali udział przedsiębiorcy w oparciu o wyliczoną historię zakupów zgodnie z obowiązującymi zasadami. Przy ocenie ofert składanych przez przedsiębiorców została zwiększona ilość kryteriów ich oceny, do kryterium ceny i zwyczaju kupieckiego dołączono kryterium geograficzne.

Wprowadzenie kryterium geograficznego stanowiło bez wątpienia realizację postulatu przemysłu drzewnego. Kryterium to ma wystarczająco mocne umocowanie prawne (/1/ zmniejszenie efektu cieplarnianego wskutek skrócenia drogi transportu surowca drzewnego z miejsca jego pozyskania do miejsca przerobu, /2/ wypełnienie zaleceń unijnych, aby surowiec drzewny był w miarę możliwości przerabiany tam, gdzie został pozyskany). Należy dodatkowo poinformować, że podczas prezentacji zmodernizowanego systemu sprzedaży drewna w trakcie jednego z posiedzeń Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów — zalecono PGL LP rozważenie systematycznego (corocznego) zwiększania roli kryterium geograficznego przy ocenie ofert zakupowych.

Zmiany zasad sprzedaży drewna, jakie zostały wprowadzone w 2017 r., służyły także zapewnieniu należytego funkcjonowania podsystemu monitorowania sytuacji finansowej i gospodarczej przedsiębiorców szeroko rozumianego przemysłu drzewnego i miały stać się systemem wsparcia przemysłu drzewnego i uczynienia z niego istotnej części koła zamachowego rozwoju terenów nieurbanizowanych. Zasady sprzedaży drewna zostały opracowane w oparciu o przeprowadzony szereg konsultacji z przedstawicielami przemysłu drzewnego, zarówno w drodze korespondencyjnej, jak i w bezpośrednich spotkaniach. W odniesieniu do działań podjętych w następstwie powstałych zjawisk kłeskowych, ze względu na rozmiar kłeski (uszkodzeniu uległo ponad 80 tys. ha lasu) Dyrektor Generalny Lasów Państwowych unormował (uporządkował) wszelkie zagadnienia dotyczące likwidacji szkód Decyzją nr 211 z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie konkretyzacji i uszczegółowienia postępowania nadzwyczajnego oraz kolejnymi decyzjami. Ostatecznie RDLP: Toruń, Gdańsk, Poznań, Szczecinek do końca 2017 r. pozyskały na terenach objętych kłeską 2,6 mln m³ drewna.

W nadleśnictwach kłeskowych wprowadzono uproszczony system klasyfikacji oraz pomiaru kłód iglastych oraz drewna stosowego (m.in. wdrożono pomiar fotooptyczny).

Aby możliwie najszybciej skierować surowiec do przerobu, równoległe do prac w terenie, opracowano zasady i przeprowadzono dodatkowe procedury sprzedaży drewna. Pierwszą podstawową procedurą była nadzwyczajna procedura oznaczania surowca drzewnego pod względem przyszłych nabywców dedykowana do podmiotów operujących w 2017 r. na rynku dla rozwoju. Uprawnienie do przystąpienia do ww. procedury nadzwyczajnej przysługiwało wszystkim podmiotom, którym zgodnie z decyzją nr 144 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 13 czerwca 2017 r. zatwierdzono moce przerobowe po weryfikacji ich wniosków w tej sprawie.

Kolejną procedurą zastosowaną przy zagospodarowaniu drewna pokłeskowego stanowiła uzupełniająca procedura oznaczania surowca drzewnego pod względem przyszłych nabywców dedykowana do ogółu podmiotów gospodarczych, która objęła drewno w ilości nieoznaczonej pod względem przyszłych nabywców w procedurze nadzwyczajnej. Drewno w tej procedurze zostało wystawione do takiego oznaczenia (bez efektu kształtowania historii zakupu), które zostało wzorowane na postępowaniu na rynku podstawowym (etap zasadniczy oraz trzy dogrywki) i zostało nazwane procedurą uzupełniająca.

W procedurze uzupełniającej mogły uczestniczyć wszystkie podmioty gospodarcze bez względu na miejsce prowadzenia działalności gospodarczej. Jedynym kryterium oceny ofert nabywców była deklarowana przez nich cena zakupu surowca drzewnego.

W 2017 r. w aukcjach internetowych w aplikacji „e-drewno” sprzedano z terenów kłeskowych ponad 1,0 mln m³ drewna, w procedurze nadzwyczajnej rynku dla rozwoju około 0,4 mln m³. Uzupełnieniem sprzedaży drewna planowanego do pozyskania w 2017 r. były przeprowadzone w 2018 r. dwie edycje aukcji systemowych (bez historii zakupu), w wyniku których podpisano umowy na sprzedaż drewna w ilości ponad 340 tys. m³.

Należy podkreślić, że PGL LP w sposób kompleksowy opracowało tryb postępowania związany z uprzątnięciem powierzchni powstałych w wyniku działania huraganowych wiatrów, które nawiedziły Polskę w nocy z 11/12 sierpnia 2017 r. oraz z zagospodarowaniem surowca drzewnego pozyskanego w wyniku tych zjawisk. Przyjęte przez Lasy Państwowe rozwiązania nie doprowadziły do destabilizacji rynku surowca drzewnego, a stały się pewną aktywizacją dla wielu przedsiębiorstw drzewnych do uruchomienia niewykorzystanych mocy przerobowych, o co od wielu lat zabiegali przedsiębiorcy.

XIV. LEŚNICTWO W POLITYCE MIĘDZYNARODOWEJ I UNII EUROPEJSKIEJ

W 2017 r. Polska brała aktywny udział w przygotowaniu i przyjęciu Planu strategicznego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla lasów (2017–2030). Plan zawiera sześć Globalnych celów leśnych oraz jest podstawowym dokumentem o lasach dla całej Organizacji Narodów Zjednoczonych, wyznaczającym kierunek działań do roku 2030.

W dniach 9–13 października 2017 r. po raz pierwszy w Polsce odbyła się Wspólna Sesja Komitetu do spraw Lasów i Przemysłu Drzewnego Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Europejskiej Komisji do spraw Leśnictwa Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. wyżywienia i rolnictwa. Jednocześnie odbył się Europejski Tydzień Leśny, którego oficjalną stolicą została Warszawa. Głównym punktem wydarzenia było spotkanie ministrów odpowiedzialnych za lasy regionu paneuropejskiego, które odbyło się pod hasłem „Lasy, nasze wspólne dobro. Wzmacnianie zrównoważonego rozwoju w świetle Porozumienia Paryskiego”. Podczas tego spotkania zaprezentowane zostało m.in. polskie podejście do walki ze zmianami klimatu, na przykładzie projektu rozwojowego PGL LP „Leśne Gospodarstwa Węglowe”. W rezultacie Sesji przyjęto Zintegrowany Program Prac na lata 2018–2021. Dokument ma na celu wspieranie państw Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innych zainteresowanych stron w podejmowaniu działań na rzecz zrównoważonego zarządzania i korzystania z lasów. Po raz pierwszy w historii dokument, w celu uhonorowania kraju-gospodarza, został nazwany według miejsca odbywania się Sesji i nosi nazwę „Warszawski Zintegrowany Program Prac na lata 2018–2021”.

Dzięki aktywnemu promowaniu polskich doświadczeń na arenie międzynarodowej Polska otrzymała propozycję objęcia przewodnictwa w europejskiej sieci współpracy „INTEGRATE”. Ponadto Polska ponownie otrzymała propozycję zacieśnienia współpracy międzynarodowej prowadzonej w ramach Europejskiego Instytutu Leśnego, poprzez przystąpienie do Zbiorowego Funduszu Powierniczego tego Instytutu. Polska, wraz z Niemcami i Portugalią, wypracowała również opinię Stałego Komitetu ds. Leśnictwa Komisji Europejskiej na temat roli lasów w biogospodarce.

W zakresie prac nad projektem rozporządzenia w sprawie użytkowania gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa, zwane dalej „rozporządzeniem LULUCF”. przeprowadzono warsztaty dla państw członkowskich dot. rozporządzenia LULUCF w Brukseli w 2017 r. Polska była aktywnym uczestnikiem procesu negocjacyjnego projektu rozporządzenia LULUCF.

Przeprowadzono też spotkanie bilateralne dot. współpracy w leśnictwie na szczeblu ministerialnym z Chinami w ramach podpisanego w 2014 r. Memorandum o Współpracy.

Odbyło się także trzecie posiedzenie Polsko-Rosyjskiej Grupy Roboczej ds. Leśnictwa, na którym Polska przedstawiła działalność Instytutu Badawczego Leśnictwa, projekt

rozwojowy PGL LP Leśne Gospodarstwa Węglowe, Zasady sprzedaży drewna oraz ochronę lasów przed czynnikami biotycznymi, a także system wielkoobszarowej inwentaryzacji lasów, planowanie urzędniowe w Polsce oraz podstawowe źródła informacji o lasach.

XV. PODSUMOWANIE

1. W 2017 r. w wyniku realizacji KPZL oraz zmian dokonanych w ewidencji gruntów i budynków powierzchnia leśna kraju wzrosła o 12 tys. ha w stosunku do 2016 r.
2. Od 2006 r. obserwuje się znaczny spadek dynamiki zalesień. Ma on charakter długookresowy i jest spowodowany licznymi ograniczeniami realizacji KPZL.
3. Na podstawie danych o spadku powierzchni zalesień i ograniczeniach ogólnego rocznego przyrostu powierzchni leśnej można wysnuć wniosek, że istotne znaczenie dla osiągnięcia lesistości na poziomie 30% do roku 2020 r. będzie miał proces przeklasyfikowywania gruntów, zgodnie ze stanem faktycznym, na grunty leśne.
4. Obliczona według standardu międzynarodowego lesistość Polski w 2017 r. wynosiła 30,9%, czyli osiągnięto cel dot. lesistości na poziomie 30% do roku 2020 r.
5. Na skutek zmian klimatu nasila się występowanie katastrof naturalnych. Należy liczyć się z nasileniem zakłóceń o charakterze losowym w rozwoju lasu. Wymaga to podejmowania stosownych działań ograniczających i zapobiegających negatywnym skutkom przyrodniczym i gospodarczym.
6. Prawidłowo realizowana jest większość zadań wynikających z PLP i ustawy o lasach, przez m.in. powszechną ochronę różnorodności biologicznej, przebudowę drzewostanów i edukację przyrodniczo-leśną.
7. W 2017 r. zagrożenie lasów będących w zarządzie PGL LP ze strony szkodników owadzych pierwotnych było trzykrotnie wyższe niż w 2016 r.
8. Objęcie siecią obszarów Natura 2000 znacznej części obszarów będących w zarządzie PGL LP powoduje zwiększenie kosztów ponoszonych na prowadzenie gospodarki leśnej, która wymaga stosowania zróżnicowanych metod zagospodarowania lasu, adekwatnych do celów i reżimów ochrony przyrody.
9. Pozyskanie drewna w lasach będących w zarządzie PGL LP jest prowadzone z zachowaniem równowagi w ekosystemach leśnych, w granicach zapewniających trwałość lasów i zwiększanie ich zasobów.

XVI. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

1. Wielkoobszarowa Inwentaryzacja Stanu Lasu 2013–2017, BULiGL 2018.

2. Krótkoterminowa prognoza występowania ważniejszych szkodników i chorób infekcyjnych drzew leśnych w Polsce w 2018 roku, IBL 2017.
3. Raport o stanie lasów w Polsce 2017.
4. Sprawozdanie finansowo-gospodarcze za rok 2017, Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych 2016.
5. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2020 r. poz. 6, z późn. zm.).
6. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.
7. Rocznik Statystyczny Leśnictwo 2018, GUS.
8. Ochrona Środowiska 2018, GUS.